

Harkai István doktorandusz
Szegedi Tudományegyetem, Állam- és Jogtudományi Kar
Összehasonlító Jogi Intézet

Mezei Péter kimerítő elemzése a jogkimerülés szerzői jogi intézményének európai és Egyesült Államokbeli fejlődéséről

Exhaustive analysis about the development of exhaustion of the right of distribution in the European and US copyright law

A *Jogkimerülés a szerzői jogban*¹ című kötet Mezei Péter² harmadik monográfiája. A kötet kitűnően illeszkedik abba a sorba, amelyet a *Digitális sampling és fájlcsere*,³ valamint a *A fájlcsere dilemma – a perek lassúak, az internet gyors*⁴ című munkákban a szerző megkezdett.

Mindhárom mű azon kérdésekre keresi a választ, hogy az újabb és újabb technikai eszközök (rádió, televízió, videomagnó, walkman, számítógépes játékok, CD-k, mp3 formátum), az internet, vagyis maga a digitális kor milyen kihívások elé állították a szerzői jogot nemzetközi, uniós és honi szinten.

A mű nem csak kimerítően taglal egy hazánkban kevésbé ismert jogintézményt, hanem felettébb hiánypótló, hiszen jelen sorok írója eddigi olvasmányai során csak kevés a témában megjelent magyar nyelvű tanulmányt lelt fel. Ezek közül három Mezei Péter tollából származik. Pedig a témakörön keresztül kiválóan szemléltethető, hogy egy, alapvetően az analóg világra kreált szerzői jogi intézményt milyen kihívások érnek a digitális világban. Ezt a problémakört járja körül a tőle megszokott kimerítő alaposággal Mezei Péter.

A bevezetőben a szerző rögtön meghatározza a jogkimerülés (*exhaustion, Erschöpfung, first sale doctrine*) fogalmát:

*„a szerzői jogosult köteles tűrni az általa, illetve az ő engedélyével más személy által jogszerűen, adásvétel vagy a tulajdonjog bármely más átruházása útján forgalomba hozott szerzői művek adott műpéldányainak utólagos – akár haszonszerzési célú – terjesztését, amennyiben a műpéldány eredeti forgalomba hozatalához adott engedély fejében megfelelő díjazásban részesült.”*⁵

A fogalommeghatározásból is kitűnik az a szellemiség, amely az egész kötetet áthatja. Nevezetesen annak felismerése, hogy végső soron a jogkimerülés nem más, mint a szerzői jogi jogosultak védett jogai, valamint a műpéldányok tulajdonosainak tulajdonjogból fakadó jogos érdekei közötti alapjogi balanszírozás egyik eszköze.

Ezt követően a bemutatott monográfia négy nagy fejezetre bomlik. Az első fejezetben a jogkimerülés dogmatikai alapjait járja körül a szerző, kitérve a jogkimerülés fogalmi elemeire, jogpolitikai indokaira. E helyütt esik szó a jogintézmény nemzetközi szintű forrásaiban – *TRIPS Egyezmény, WIPO Internetszerződések* – fellelhető normaszöveg sajátosságairól, illetve arról, hogy a jogkimerülés által korlátozott terjesztéshez való jog milyen értelmezési dimenziókat nyert a különböző nemzetközi egyezményekben. E helyütt kerül bemutatásra a jogkimerülés „másik oldala”, vagyis a *párhuzamos (parallel) import* kérdése. A kérdésre, miszerint egy állam *nemzeti, regionális, vagy nemzetközi* jogkimerülést követ, az adja meg a

¹ Mezei Péter: *Jogkimerülés a szerzői jogban*, Nemzeti Média- és Hírközlési Hatóság, Médiatanács, Médiatudományi Intézet, Budapest, 2016.

² A szerző a Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karának docense, dékánhelyettese, az Összehasonlító Jogi Intézet intézetvezetőhelyettese.

³ Mezei Péter: *Digitális sampling és fájlcsere*, Szegedi Tudományegyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Szeged, 2010.

⁴ Mezei Péter: *A fájlcsere dilemma – a perek lassúak, az internet gyors*, HVG-Orac, Budapest, 2012.

⁵ Mezei, 2016. 11. o.

választ, hogy milyen mértékben engedik a párhuzamos importot. A parallel import lényegét Mezei a következőképpen foglalja össze:

„E kifejezés arra a helyzetre vonatkozik, amikor a jogosult, illetve az ő engedélyével más által – eredetileg akár belföldön, akár külföldön – jogszerűen forgalomba hozott termékek a jogosult kifejezett engedélye nélkül lépnek be az első forgalomba hozatal államának területére.”

Az Európai Gazdasági Térségben a közös piac, az áruk szabad áramlása megkívánja, hogy a tagállamok ne éljenek olyan saját belső joggal, amely ennek az alapvető princípiumnak gátat szab. Ezért az Európai Unió a regionális jogkimerülés politikájának követésére helyezkedett.

A második, uniós normákat bemutató fejezetben a szerző elmélyült kutatásának eredményeit foglalja össze. Ezekből világosan kitűnik a jogkimerülés jogtörténeti fejlődése, amelyet esetről esetre (Deutsche Grammophon, Coditel, Cinétiq, Basset, Membran, Patricia, Corbusier, Blumquist), irányelvről irányelvre (Szoftver-irányelv, Bérlet-irányelv, Adatbázis-irányelv, Infosoc-irányelv) szemléltet. A világos levezetésből végül kitűnik, hogy európai jogkimerülésről regionális szinten beszélhetünk, és csak is fizikai műpéldányok esetében. E megállapítás helytálló, hiszen a dolog fogalma alá a fizikai léttel bíró, tárgyasult műpéldányok szubsumálhatók, míg a fizikai léttel nem bíró alkotások (pl. szoftver) szolgáltatásként terjeszthetők. Ez természetesen nem jelenti, hogy hordozóra írás után ne tárgyasulhatnak. A terjesztéshez fűződő vagyoni jog korlátja pedig csak az „*adásvétel-típusú*” terjesztés esetén merül ki, vagyis olyan tulajdonátruházással járó aktusok megkötése révén, mint az adásvétel, csere, illetve az ajándékozás. Mindez kizárt a „*szolgáltatás-típusú*” terjesztési formák esetében, mint amilyen a bérlet, a haszonkölcsön, a nyilvános előadás, a nyilvánossághoz közvetítés, a tovább közvetítés, a hívásra történő nyilvánosság számára hozzáférhetővé tétel.

A jogkimerülés azon jogintézmények egyike, amelyek párhuzamosan fejlődtek ki Európában és a tengerentúlon. A harmadik fejezetben Mezei az amerikai *first sale doctrine* jogi természetét, az 1976-os United States Copyright Act (USCA) vonatkozó rendelkezéseit, a terminológiai bizonytalanságokat taglalja. Tanúságos alfejezetek szólnak arról, hogy a *first sale doctrine* miként került korlátozásra a hangfelvételek és szoftverek esetében, és miként maradt ez el a filmek bérbeadása kapcsán. Ahogyan az uniós jogban, úgy itt is kifejtésre került a *követő jog*, illetve alapos jogesetelemzések során azt is megérthetjük, hogy milyen ellentmondások jellemzik az amerikai bírói gyakorlatot a párhuzamos import megítélését illetően. A szerző az idevágó eseteket három esetkörbe csoportosítja. Az elsőben azokat említi, ahol a műpéldányok külföldön kerültek előállításra e piacokon történő értékesítés céljából, majd onnan exportálták az Egyesült Államokba (Scorpio, Starks, Harms, Red Baron, BMG v. Perez, Omega v. Costco és Kirstsaeng ügyek). A másodikba azok tartoznak, ahol a műpéldányokat a jogosult az Egyesült Államok területén állította elő és értékesítette, majd az exportált műpéldányok vissza a származási országba (Cosmair, Neutrogena ügyek). A harmadik esetben az USA területén előállított, kifejezetten külföldi piacokra szánt termékeket juttatják vissza (Sebastia, Quality King v. L'anza esetek).⁶

A negyedik fejezetben elsőként ismét a jogesetek kerülnek terítékre. A UsedSoft-ügyben a az Európai Unió Bírósága előtt a legfőbb eldöntendő kérdés az volt, hogy az Oracle terjesztéshez fűződő joga kimerül-e, ha a programalkotást nem fizikai hordozón, hanem letöltés útján tette a felhasználók számára elérhetővé, illetve, hogy a szoftver licencekulcsának megszerzése kimeríti-e a terjesztéshez való jogot. Az Egyesült Államokból hozott ReDigi-ügyben a hangfelvételek digitális viszonteladásának megítélése volt a tét. Ezt követően ismét Európába kalauzol minket a szerző, hogy bepillantást nyújtson a hangos- és e-könyvek viszonteladásának német és holland bírósági gyakorlatába.

⁶ Uo. 88-89. o.

A jogesetek ismertetését követően Mezei kritikai elemzésben taglalja a licencia és adásvétel eltéréseit, a terjesztés és lehívásra történő nyilvánosság számára hozzáférhetővé tétel különbségeit, illetve a *migráció* és a *forward-and-delete technológiák* sajátosságait. A műtípusok eltéréseinek vizsgálata során megállapítja:

„ (...) a hatályos nemzetközi szerzői jog alapján nem a mű típusától függ, hogy alkalmazható-e a jogkimerülés, hanem a hordozótól, amelyen azt elsőként forgalomba hozták. Vagyis irreleváns, hogy vajon szoftver, irodalmi mű, vagy hangfelvétel képezi-e tárgyát a viszonteladásnak.”⁷

E kijelentést rögtön e helyütt árnyalja, hivatkozva a Nintendo v. PC Boks ügyre, amely a számítógépes játékok, mint számítógépi programalkotások tekintetében meglehetősen új perspektívából szemléli a Usedsoft ügyben elmondottakat.

A mű záró alfejezetében a szerző felteszi a kérdést, *„Szükség van-e digitális jogkimerülésre?”* Ennek megválaszolására tradicionális és konstruktív érveket gyűjt csokorba, majd konklúzióként hitet tesz amellett, hogy a globalizálódó világban a kiszámítható verseny és a jogegyenlőség biztosítás érdekében szükség van a széles hatókörű, nemzetközi jogkimerülés elismerésére.

Mezei Péter monográfiája tehát több, mint hiánypótló. Kiválóan érzett rá a szakirodalom digitális jogkimerülés terén meglévő „hiátusára”, amelyet lényeglátóan, modern, haladó szemléletmóddal tölt ki. Ez a munka egyben arra is figyelmeztet, hogy a XXI. század kihívásait csak úgy lehet leküzdeni, ha a probléma által érintett összes részterületet – esetünkben a terjesztéshez való jog, mint az egyik kiragadott vagyoni jogi részjogosultság – revízió alá vesszük.

⁷ Uo. 151. o.